

ชื่อเรื่อง โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง : กรณีศึกษา
ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

ผู้วิจัย นางนรรธธิยา ผลขาว และคณะ

สถานที่ทำงาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองคูน้อย

ปีที่วิจัย 2554

.....

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว 2) เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาในพื้นที่การวิจัยตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ในหน่วยงานซึ่งเป็น โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน จำนวน 5 แห่ง สถานีอนามัยทุกแห่งในตำบล จำนวน 2 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่ง จำนวน 3 แห่ง และเครือข่ายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับตำบล จำนวน 1 เครือข่าย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยหัวหน้า/เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของหน่วยงานในพื้นที่ศึกษา ผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน จำนวน 12 คน และผู้ปกครองเด็กในตำบลน้ำคำ จำนวน 100 ครอบครัว

การวิจัยนี้ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) การดำเนินการประกอบด้วย 3 ระยะ คือ 1) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาโจทย์วิจัย และการเก็บข้อมูล และการศึกษาบริบทพื้นที่ ทูทางสังคมและโครงสร้างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง 2) การปฏิบัติการ และ 3) การสรุปและประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว ได้แก่ สัมพันธภาพภายในชุมชนซึ่งเกาะเกี่ยวกันที่ทำให้ต้องมีกิจกรรมร่วมกันและให้ความร่วมมือที่ดี เช่น งานบุญประเพณีต่างๆ ที่เป็นวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน, บางชุมชนมีศาสนาเป็นแรงยึดเหนี่ยว ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางคมอย่างหนึ่ง นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและไม่ใช่งานของรัฐ รวมทั้งที่เป็นเฉพาะบุคคลในหน่วยงานด้วย ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียน, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, องค์การ

บริหารส่วนตำบล, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัย องค์กรที่มีในชุมชนคือกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกคือ สภาพสิ่งแวดล้อมการมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่านหนังสือ เช่น การมีหนังสือและมุมอ่านหนังสือที่พอเพียง กระบวนการส่งเสริมที่ต่อเนื่อง และ การให้ความสำคัญและทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กรวมทั้งการอ่านหนังสือในทุกวัยด้วย

2. รูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

2.1 รูปแบบโครงสร้างของชุมชนเอง ได้แก่

- ครอบครัว เป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์เด็กมากที่สุด ทักษะที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของบุคคลในครอบครัว จะส่งผลพฤติกรรมการอ่านหรือไม่อ่านหนังสือให้เด็กฟัง การมีทัศนคติที่ดีเห็นว่าการอ่านมีความสำคัญ และพัฒนาการของเด็กจะทำให้ผู้อ่านเกิดกำลังใจ จะทำให้ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟังหรืออ่านต่อเนื่องสม่ำเสมอ

- องค์กรของชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำ กลุ่มนี้เกือบทั้งหมดตอบว่ายังไม่ทราบถึงประโยชน์และความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กเล็กกลุ่มนี้ฟัง และแสดงความคิดเห็นว่าตามบทบาทของตนเองจะเป็นผู้ที่สนับสนุน ประชาสัมพันธ์ เห็นว่าควรสร้างกระแสการอ่านทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ผู้ใหญ่ควรรักการอ่านหนังสือด้วย

- กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นกลุ่มที่ทราบเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังมากที่สุด เนื่องจากโดยภาระงานถูกกำหนดเป็นแนวทางการทำงานของอสม. ที่ชัดเจนอยู่แล้ว และได้รับการสนับสนุนการทำงานจาก รพ.สต. และมีผู้นำที่เห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และอสม.สามารถช่วยผู้ปกครองเด็กได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับทัศนคติต่อการทำงานและต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟังด้วย เป็นกลุ่มที่ทำงานแบบจิตอาสา

- กลุ่มนักศึกษา กศน. เป็นกลุ่มที่มีลักษณะการทำงานคล้ายกันกับ อสม.คือทำงานภายใต้นโยบายข้อกำหนดให้ทำอย่างชัดเจน และเลือกจากผู้ที่อาสาทำกิจกรรม เป็นกลุ่มแรกที่มีการจัดและดูแลมุมหนังสือในชุมชนโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก กศน.

2.2 รูปแบบโครงสร้างของหน่วยงานของรัฐ พบว่า มี 2 ลักษณะ คือที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง หน่วยงานที่เอื้อได้แก่

- รพ.สต เนื่องจากเป็นหน่วยงานมีนักวิจัยร่วมในโครงการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นหน่วยงานที่เริ่มและเป็นเจ้าของโครงการ และโดยบทบาททำงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายโดยตรง คือโครงการสายใยรักครอบครัว ที่ดูแลตั้งแต่หญิงตั้งครรภ์ คลอด และหลังคลอด รวมทั้งพัฒนาการเด็ก ที่ขึ้นอยู่กบนโยบายของหน่วยงาน หัวหน้าหน่วยงานหรือบุคคลระดับปฏิบัติการของหน่วยงาน นั้นทัศนคติที่มีต่อการส่งเสริมการอ่านหนังสือทั้งให้เด็กฟังและประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่มีทัศนคติที่

ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง มี อสม. เป็นผู้ช่วยทำงาน และประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ แต่ก็มีข้อจำกัด เพราะไม่ใช่ภารกิจหลักและถูกมองว่าเป็นเรื่องของการศึกษาไม่ใช่สุขภาพ

- การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีความเป็นอิสระสามารถกำหนดบทบาทในการส่งเสริมการอ่านในชุมชนเองได้ มีนักศึกษาที่เป็นคนในพื้นที่นั้นๆ เป็นผู้ทำกิจกรรม และสามารถสนับสนุนงบประมาณหรือหนังสือได้ รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่ประจำติดตามกิจกรรมด้วยและสามารถกระจายในทุกหมู่บ้านได้

- องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานต้นสังกัดของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กกลุ่มเป้าหมาย เป็นหน่วยงานที่มีทั้งคนและงบประมาณ และเป็นหน่วยงานที่สามารถประสานหน่วยงานของรัฐได้ทุกหน่วยงาน แต่เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่น การทำงานจึงมีข้อจำกัด

- โรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือในโรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย ตามข้อกำหนดเชิงนโยบายที่ชัดเจนมากกว่าทุกหน่วยงาน เน้นที่กิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ในข้อกำหนดไม่ได้มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังโดยเฉพาะแรกเกิดถึง 3 ปี มีห้องสมุดทุกโรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จำกัดอยู่ในชั้นอนุบาล ตามกลุ่มเป้าหมายของโครงการ มี 1 โรงเรียนที่ส่งเสริมการอ่านอย่างเข้มข้นหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งเปิดห้องสมุดให้ประชาชนทั่วไปด้วย โดยเป็นนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน ข้อจำกัดของโรงเรียนคือนโยบายและข้อกำหนดบทบาทที่ไม่เอื้อ, ภาระงาน และนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน

3. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของแต่ละหน่วยงาน กลุ่มองค์กรเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ ของแต่ละแห่ง ซึ่งจะสามารถจัดกิจกรรมมากขึ้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดนโยบายรวมทั้งทัศนคติของหน่วยงานนั้นๆ คือ

- องค์การบริหารส่วนตำบล รับทำหน้าที่หลักในการประสานงานหน่วยงาน องค์กร ชุมชน และทุกเครือข่ายในการประชุม หรือจัดกิจกรรม สนับสนุนงบประมาณ เช่น การตั้งข้อบัญญัติ สนับสนุนกิจกรรมการอ่านหนังสือ การส่งเสริมการอ่านและการพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีครูผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ดำเนินการตามกิจกรรมซึ่ง มีข้อกำหนดตามกลุ่มสาระตามแบบประเมิน ส่งครูผู้ดูแลเข้ารับการฝึกทักษะในการอ่านหนังสือและเล่านิทานให้เด็กฟัง ปัญหาที่พบ คือ งบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรม เช่นการจัดซื้อหนังสือสำหรับเด็กไม่ได้วางแผนจัดซื้อเฉพาะ ต้องปรับในงบประมาณส่วนอื่น และจำนวนครูผู้ดูแลมีจำนวนน้อยมาก ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ยังไม่เต็มที่นัก ไม่มีเวลาอ่านหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องและบูรณาการในงานประจำการเช่น อบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เรื่องความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง รวมทั้ง

การจัดหาหนังสือสนับสนุนกิจกรรม แก่หญิงมีครรภ์, หญิงหลังคลอด, ผู้ปกครองเด็ก, อสม. พร้อมทั้งประชาชนทั่วไป ติดตามเยี่ยมบ้าน ประเมินผล เป็นแกนหลักในกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ประธานงานเครือข่ายส่งเสริมการอ่าน โดยมี อสม. เป็นผู้ช่วยในการทำงานและพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งตำบล

- โรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือในโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายหลักคือเด็กชั้นอนุบาล โรงเรียนเป็นแหล่งหนังสือคือมีห้องสมุดทุกโรงเรียน ผู้ใช้บริการมีเฉพาะครู นักเรียน ประชาชนทั่วไปไม่นิยมใช้บริการ โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมที่เข้มข้น หลากหลาย ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะดำเนินการ กำหนดเป็นนโยบายชัดเจน มีครูที่รับผิดชอบโดยตรง การส่งเสริมการอ่านหนังสือก็สามารถเกิดขึ้นได้ เช่น การจัดกลุ่มนักอ่าน นักเขียน นักประดิษฐ์ และการอ่านหนังสือให้น้องฟัง คือโรงเรียนคำสร้างช้างที่สนับสนุนงบประมาณด้วย

- การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย กำหนดกิจกรรมชัดเจนมีกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องชัดเจน เช่น จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังแก่นักศึกษา การจัดซื้อหนังสือ การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการอ่าน เช่น การกระจายหนังสือและเปิดบ้านนักศึกษาเป็นแหล่งหนังสือ อ่านและแลกเปลี่ยน หนังสือกัน

- หน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ พัฒนาเป็นตำบลแห่งการอ่าน มี สสส.เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณบางส่วน และเครือข่ายขับเคลื่อนจังหวัดยโสธรเป็นจังหวัดนำอยู่ที่สุด ส่งเสริมเป็นตำบลแห่งการอ่าน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันในเครือข่ายขับเคลื่อนสู่จังหวัดนำอยู่